

A távoltartás anomáliáinak polgári jogi vetületei*

Készítette: dr. Tóth Andrea Noémi¹

Bevezetés

A távoltartást² eredetileg azzal a céllal vezették volna be hazánkban, hogy a családon belüli erőszak ellen hatékony fegyverként szolgáljon, hiszen mindaddig nem volt semmilyen speciális eljárásjogi eszköz a jogalkalmazók kezében. A külföldi példák³ nyomán azt várták ettől a jogintézménytől, hogy hathatós és gyors segítséget fog nyújtani e különleges bánásmódot igénylő áldozati kör számára, hiszen nagy előrelépés a korábbi helyzethez képest, hogy immár nem a bántalmazottnak kell menekülnie, hanem a bántalmazó félnek tiltják meg, hogy a határozatban megnevezett személyt, annak lakását, vagy egyéb helyet megközelítsen.

Már az alkalmazás első évében kiderült azonban, hogy a távoltartás a büntetőeljárásban nem alkalmas a hathatós és gyors segítségnyújtásra, így született meg a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló törvény,⁴ melynek értelmében már a rendőrség is elrendelheti 72 órára az ideiglenes megelőző távoltartást, azt követően pedig a bíróság a megelőző távoltartást, legfeljebb 30 napra. E törvény elsősorban a korábbi, kényszerintézkedésként alkalmazható távoltartás lassúságát kívánta kiküszöbölni, azonban számos, a jogalkalmazás során felmerült kérdés a mai napig is rendezetlenül maradt.

A jogintézmény alkalmazása során felmerülő problémák feltárása - különösen a polgári joghoz és a családi joghoz kapcsolódóaké - indokolt, valamint a jövőbeli hatékonyabb működés érdekében szükséges lehet de lege ferenda javaslatok megfogalmazása is. E célt szem előtt tartva mutatom be a jelenlegi rendszer problémáit, kifejezetten az említett jogterületekre koncentrálva: a volt élettársak tekintetében történő alkalmazás kizártságára, a szülői felügyeleti jog és a kapcsolattartási jog szünetelésére a távoltartás alatt, valamint a tulajdoni viszonyok és a lakáshasználat kérdéskörére.

¹ II. évfolyamos nappali tagozatos Ph.D. hallgató, Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, témavezető: Dr. habil. Elek Balázs, egyetemi docens, a Debreceni Ítéltábla tanácselnöke

*A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú *Nemzeti Kiválóság Program- Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program* című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

²2006. évi LI. törvénnyel került a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénybe (továbbiakban: Be.), a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések közé.

³ A jogalkotó az osztrák távoltartás rendszerét tekintette leginkább követendő mintának, hiszen Ausztriában eredményesen és hatékonyan működik a jogintézmény, magas fokú védelmet biztosítva a családon belüli erőszak áldozatai számára.

⁴ 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról (továbbiakban: Hke. tv.)

I. Családi joghoz köthető problémák: A volt élettársak személyi hatályának problémaköre, szülői felügyeleti jog és a kapcsolattartási jog szünetelése, valamint a tartási kötelezettség

Elsőként a Hke. tv. személyi hatályának kérdésével kapcsolatban szeretnék rámutatni arra a jelentős hiányosságra, hogy e törvény nem terjed ki a volt élettársak körére, és ezzel olyan jelentős személyi kör marad a hatályán kívül, amely a jogintézmény hatékonyságát nagymértékben visszaveti. Mondhatjuk, hogy tömegről van szó, hiszen manapság hazánkban az összes párkapcsolat több mint egytizede élettársi együttélés. Bár minden vizsgált korcsoportban nagyobb a házasságban élők aránya, mint az élettársi kapcsolatban élőké,⁵ azonban az élettársi kapcsolatot napjainkban nagyobb elfogadottság övezi, mint ezelőtt, mivel azt a házasság előtti átmeneti formának tekintik, és a házasság maradt a partnerkapcsolatok kívánatos végállomása.⁶ Az élettársi kapcsolat tehát egyfajta „próba” a házasságra készülő különemű felek között, bejegyzett élettársi kapcsolat pedig az együttélés lehető legmagasabb minősége az azonos neműek számára.

A házasságon kívüli partnerkapcsolatok jogi rendezésében 2009 tavaszán következett be nagyobb változás, amikor törvényi szinten⁷ szabályozásra került a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye és módosultak az élettársi kapcsolat szabályait is.⁸ 1945 előtt a magyar magánjogban nem létezett az élettársi kapcsolat, mint jogi fogalom, s a Ptk. eredeti szövege sem ismerte. Először a bírói gyakorlat és az elméleti viták hatására 1977-ben emelték be a társaság szabályai közé, amely azonban tarthatatlanná vált, hiszen az élettársakat az egyszerű társasági joginak tekinthető jogviszonyon kívül közös gyermek esetén már családi jogi kapcsolat is összeköthette, így például az apaság vélelme, illetve az anyaság vélelme.⁹ Az Alkotmánybíróság határozatában¹⁰ alkotmányellenesnek minősítette, hogy az akkor hatályos Ptk. szerint csak férfi és nő élhet élettársi kapcsolatban, így ennek hatására a Ptk.-ban található definíció szerint „élettársi kapcsolat áll fenn két olyan házasságkötés vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nélkül közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben (életközösségben) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri, féltestvéri kapcsolatban.”¹¹ Együtt élő személyekről beszél, azaz nem tér ki külön arra, hogy együtt élő azonos, vagy különemű személyekről van szó, így már bevonja e kategóriába az azonos nemű élettársakat is. Természetesen arra van lehetőség, hogy az élettársak közjegyző előtt nyilvántartásba vetessék kapcsolatukat, ez azonban nem egyenlő a bejegyzett élettársi kapcsolati minőséggel.

⁵ Szeibert Orsolya: Az élettársak és vagyoni viszonyaik, különös tekintettel a magyar ítélkezési gyakorlatra és a házasságon kívüli partnerkapcsolatok szabályozási megoldásaira Európában. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 93. o.

⁶ Uo. 98. o.

⁷ 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról

⁸ Fábíán Ferenc - Szeibert Orsolya: Polgári jog III., Öröklési jog, Családi jog. Novissima Kiadó, Budapest, 2011. 157. o.

⁹ Jobbágyi Gábor: Jogi káosz felsőfokon- az élettársi kapcsolat hatályos magyar szabályozása, 117. o., In Jogtudományi Közöny, 2011/2. szám, 117-120.

¹⁰ 14/1995. (III. 13.) AB határozat

¹¹ Ptk. 685/A. §. Az új Ptk. 4:86. § (1) bekezdésében ezzel megegyező definíciót találunk.

Nem sikerült a jogalkotónak az a próbálkozása,¹² amely az azonos-, és különneűeket ugyanazon kategóriába kívánta sorolni, és a bejegyzett élettársi kapcsolatot mindkét csoport számára lehetővé tette volna, mert az Alkotmánybíróság határozatával¹³ megsemmisítette a törvényt, hiszen ezzel a különneűek számára a házasság jogintézményét duplázza volna meg. Ennek hatására bejegyzett élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két, tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy személyesen kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot kíván létesíteni.¹⁴ A bejegyzett élettársakra a törvényben megjelölt kivételektől eltekintve a házastársakra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, azonban egyes források szerint ezen kivételek oly csekély jelentőségűek, hogy gyakorlatilag a házasság szintjére emelték a bejegyzett élettársi kapcsolatot is.¹⁵ A bejegyzett élettársi kapcsolat tehát ennek fényében majdnem a házasság szintjén áll.

Mindezt azért tartottam fontosnak áttekinteni, mert a törvényi szabályozást látva egyértelműen elkülöníthető az élettársi kapcsolat a bejegyzett élettársi kapcsolattól, valamint a házasságtól és ezeket a Hke. tv. személyi hatálya miatt is pontosan meg kell tudnunk különböztetni, hiszen ettől függ, hogy az e helyen szabályozott távollattás alkalmazható-e.

A Hke. tv. meghatározza mi minősül hozzátartozók közötti erőszaknak, valamint hogy ki tartozik a törvény alkalmazásában a bántalmazott és a bántalmazó fogalma alá. Így bántalmazott az a hozzátartozó, akinek a sérelmére a hozzátartozók közötti erőszakot megvalósítják, bántalmazó pedig az a cselekvőképes hozzátartozó, aki a hozzátartozók közötti erőszakot megvalósítja, vagy akire tekintettel a hozzátartozók közötti erőszakot más megvalósítja, feltéve, hogy ezzel a bántalmazó egyetért.¹⁶ Mivel valamennyi definícióban szerepel a hozzátartozó fogalma, ezt követően arra tér ki, hogy a törvény alkalmazásában hozzátartozónak kell tekinteni a Ptk. 685. § b) pontjában meghatározott közeli hozzátartozókat és hozzátartozókat, valamint a volt házastársat, a volt bejegyzett élettársat, a gondnokot, a gondnokoltat, a gyámot, a gyámoltat.¹⁷ A törvény tehát az egyszerű Ptk.-ra utalást kiegészíti, azonban a volt élettársak kimaradnak a felsorolásból.¹⁸ Igaz, hogy a törvény kommentárja,¹⁹ mint a jogkeresőknek segítséget nyújtó forrás a volt élettársakat is a személyi hatálya alá sorolja, azonban tudjuk, hogy a kommentár jogilag nem bír kötelező erővel, s így a törvény szó szerinti értelmezése esetén nem alkalmazható a volt élettársakra az ideiglenes megelőző és a megelőző távollattás. Ezt sok esetben felülírhatja a jogalkalmazó szándéka és a törvény hatályának hiányában kiterjesztő értelmezéssel elrendelik a bíróságok, s a jogalkotó valódi akaratát szem előtt tartva a volt élettársakra is alkalmazzák, hiszen a volt házastársakra

¹² 2007. évi CLXXXIV. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról

¹³ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat

¹⁴ 2009. évi XXIX. törvény 1. § (1) bekezdés

¹⁵ A bejegyzett azonos nemű élettársak nem fogadhatnak közösen örökbe gyermeket, nem keletkeztet apasági vélelmet, a névviselésre vonatkozó szabályok nem alkalmazhatók, valamint az emberi reprodukcióra irányuló eljárásoknak a házastársakra vonatkozó szabályai nem alkalmazhatóak. (Jobbágyi Gábor: i.m. 118-119. o.)

¹⁶ Hke. tv. 1. § (2) - (3) bekezdés

¹⁷ Hke. tv. 1. § (5) bekezdés

¹⁸ A volt élettársakat a Ptk. 685. § b, pontjában lévő felsorolásban sem találjuk meg, mely szerint *közeli hozzátartozók: a házastárs, a bejegyzett élettárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és neveltgyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő, valamint a testvér, hozzátartozó továbbá: az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, bejegyzett élettársa, a jegyes, a házastárs, a bejegyzett élettárs egyeneságbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa, bejegyzett élettársa;*

¹⁹ Complex DVD jogtár plusz, a hatályos magyar és európai jog DVD lemezen, Budapest, Complex Kiadó, 2013. 05.13.

és a volt bejegyzett élettársakra kiterjed a törvény.²⁰ A rossz viszony nem kizárólagosan a törvényben lefektetett kapcsolati formákban jelenhet meg, és sokszor nincs tekintettel a törvények által lefektetett határookra, kategóriákra. Az is lehetséges a gyakorlatban, hogy a bíróság szubjektíve igaz, de objektíve helytelen döntést hoz, tehát az iratokból az derül ki, hogy élettársi kapcsolat áll fenn, azonban a valóságban már nem áll fenn, vagy az iratok pontatlan tanulmányozásának következményeként terjesztik ki olyan személyre, akire nem lehetne. Ez a jogalkalmazási probléma visszavezethető arra, hogy laikusoktól várunk jogilag korrekt meghatározást és megítélést arra vonatkozóan, hogy élettársi kapcsolatban állnak-e avagy ez már megszűnt, ami központi kérdés, hiszen ettől függ a jogintézmény alkalmazhatósága.²¹ Mindez nem ritkán hosszas bizonyításra szorul, s ez kiemelten igaz, ha például az élettársi vagyonszövetség megosztása iránti perekre gondolunk, ahol a felek eltérő tartalmú jognyilatkozata a köztük fennálló kapcsolatról jelentősen bonyolíthatja az eljárást.

A hatály hiányának további súlyos következménye, hogy a volt élettárs nem lehet kérvényező sem, azaz ha egy ilyen élethelyzetben merülne fel a távoltartó határozat elrendelésének szükségessége, akkor azt a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani,²² mivel nem az arra jogosult terjesztette elő a kérelmet.²³ Véleményem szerint ez a jogalkalmazói szűkítés leghátrányosabb jogkövetkezménye, hiszen minden ésszerű indokolás nélkül marad ki egy markáns személyi kör, akiknek épp úgy szükségük lehet a határozat nyújtotta védelemre, mint a volt bejegyzett élettársaknak, vagy a volt házastársaknak. Annál is inkább, mert sokszor az érzelmi kapcsolat megszakadása után is a felek közös lakásban kényszerülnek együtt élni, s ezen törvényben megtalálható kapcsolati formákból ésszerű ok nélkül maradnak ki a volt élettársak. Egyes szerzők álláspontja szerint²⁴ a Hke. tv. célját, objektív értelmét, valamint a szabályozás jogpolitikai indokát középpontba állító jogértelmezés alapján a törvény hatálya kiterjed a volt élettársakra is, azonban véleményem szerint a helyzet megnyugtató, s mindenki számára egyértelmű megoldása mégis az volna, ha kiegészítenék a törvény személyi hatályára vonatkozó részt, s így a szó szerinti értelmezést követve is alkalmazhatóvá válna a volt élettársakra.

További, a családi joghoz köthető probléma, hogy ideiglenes megelőző távoltartó határozat esetén a rendelkező részben többek között szerepelnie kell annak, hogy a bántalmazó szülői felügyeleti joga, illetve a kiskorú gyermekével való kapcsolattartási joga szünetel. Ilyen előírást a megelőző távoltartásra a Hke. tv.-ben nem találunk, azonban a Csjt.²⁵ alapján a szülői felügyelet szünetel, ha a szülővel szemben a rendőrség vagy a bíróság a gyermek, illetve a gyermekkel közös háztartásban élő hozzátartozója sérelmére elkövetett, külön törvényben meghatározott hozzátartozók közötti erőszak miatt ideiglenes megelőző távoltartó határozatot, megelőző távoltartó határozatot hozott. Látjuk, hogy a Csjt. a távoltartás büntetőeljárásbeli formáját nem, azonban mindkét Hke. tv.-ben szabályozott formáját tartalmazza, kiegészítve azzal, hogy a kapcsolattartási jog is szünetel ezen idő alatt. Az új

²⁰ Diószeginé Szolyák Edina- Pál Szilvia: „Ne a tükröt törd szét, ha bánt az önarckép!” Családjogi szilánkok: gondolatok a távoltartással kapcsolatban, 240. o., In Magyar jog, 2012/4. szám, 237-244.

²¹ Hasonló problémaként merül fel a tanúvallomások értékelése során a szubjektíve igaz, de objektíve hamis vallomások értékelésének problémája. Erről bővebben: Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008. 20-21. o.

²² Pp. 130. § (1) bekezdés g, pontja

²³ Alföldi Ágnes Dóra: Szemelvények az ügyészség ideiglenes megelőző és megelőző távoltartás alkalmazása során kialakult gyakorlatából, 37-38. o. In Családi jog, 2011/2. szám, 34-39.

²⁴ Diószeginé Szolyák Edina- Pál Szilvia: i. m. 241. o.

²⁵ 1952. évi IV. törvény (Csjt.) 91. § (1) bekezdésének h, pontja

Ptk.²⁶ egyértelmű helyzetet teremt azzal, hogy valamennyi távoltartó határozatra kiterjedően kimondja a szülői felügyeleti jog szünetelését.²⁷ Meg kell jegyeznünk, hogy a szülői felügyeleti jog szünetelése nem jelenti minden esetben automatikusan azt, hogy a kapcsolattartási jog is szünetel, ugyanis e kettő nem jár szorosan együtt, hiszen a Csjt. a különélő szülő kapcsolattartási jogát nem sorolja a szülői felügyeleti jog tartalmi körébe. Nem vitatom, hogy hatással van egymásra e két jogosultság, de alapvetően egymástól függetlenül érvényesülnek.²⁸ Így tehát amennyiben ez nem kizárt, a szülő a kapcsolattartás jogát a szülői felügyeleti jog szünetelése esetén is gyakorolhatja, sőt, köteles is gyakorolni. Az új Ptk. is megerősíti a szülői felügyeleti jog és a kapcsolattartás elkülönülését, hiszen a különélő szülő jogosult és köteles a kapcsolattartási jogát gyakorolni,²⁹ míg lehet, hogy ezzel egy időben megállapodás alapján a szülői felügyeleti jognak csak egy részét gyakorolja.³⁰ Távoltartás esetén azonban mindkét jogosultság ki van zárva, hiszen épp a határozatban rögzített személyektől való elkülönítés a cél, s nem pedig a kapcsolattartás. Az új Ptk. ki is emeli, hogy a szülőnek joga van a kapcsolattartásra akkor is, ha a szülői felügyeleti joga szünetel, kivéve, ha a gyermek, vagy a gyermekkel közös háztartásban élő hozzátartozója sérelmére elkövetett cselekmény miatt elrendelt távoltartó határozat hatálya alatt áll.³¹ Megítélésem szerint szerencsés és egyértelmű helyzetet teremt azzal, hogy az új törvény szóhasználata „elkövetett cselekmény”, tehát nem feltétlen bűncselekményre vonatkozik, így alkalmazható a Hke. tv.-ben szabályozott távoltartó határozatokra is.

A Csjt. azon rendelkezése is a szülői felügyeleti jog és a kapcsolattartási jog elkülönülését mutatja, mely szerint a szülőnek joga van gyermekével kapcsolatot tartani akkor is, ha szülői felügyeleti joga szünetel. Azonban a két gondolatjel közé ékelt kivétel, azaz „ha a külön jogszabályban meghatározott ideiglenes megelőző távoltartó határozat, megelőző távoltartó határozat, illetve ha gyermek sérelmére elkövetett cselekmény miatt a büntetőeljáráásban elrendelhető távoltartás kényszerintézkedés hatálya alatt áll”³² aggályokat vet fel, ugyanis a kényszerintézkedésként elrendelhető távoltartás esetén csak akkor szünetel a kapcsolattartási joga az egyik szülőnek, ha a gyermek sérelmére követett el bűncselekményt, s akkor nincs szó szünetelésről, ha az a bűncselekmény nem a gyermek, hanem a másik szülő ellen irányult. Szélsőséges esetben ez azt is jelentheti, hogy ha a gyermek azzal a szülővel él együtt, akit a másik szülő bántalmazott, akkor a bántalmazó szülő a bántalmazott szülőtől távol tartózkodni köteles a határozatban foglalt időtartam alatt, azonban akár ugyanabban a lakásban a gyermekkel a kapcsolatot tarthatja.³³ Ezt az anomáliát kiküszöbölendő, a Csjt. módosításra szorul, mégpedig álláspontom szerint a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény mellé be kellene emelni az „... illetőleg a gyermeket gondozó, azzal együtt élő szülő sérelmére...” fordulatot. Az új Ptk. ezt a kérdést eszerint rendez, hiszen megtaláljuk az általam is javasolt fordulatot a törvény szövegében, s így kiküszöböli az eddig fennálló problémát.³⁴

²⁶ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, hatályba lép 2014. március 15-én, Magyar Közlöny 2013. évi 31. szám (továbbiakban: új Ptk.)

²⁷ „A szülői felügyeleti jog szünetel.... A szülő a gyermek vagy a gyermekkel közös háztartásban élő hozzátartozója sérelmére elkövetett cselekmény miatt elrendelt távoltartó határozat hatálya alatt áll.”[Új Ptk. 4:186. § (1) bekezdés i, pontja]

²⁸ Somfai Balázs: Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009. 86. o.

²⁹ Új Ptk. 4:178. § (2) bekezdés

³⁰ Új Ptk. 4:165. § (1) bekezdés

³¹ Új Ptk. 4:178. § (3) bekezdés

³² Csjt. 92. § (2) bekezdés

³³ Somfai Balázs: i. m. 85. o.

³⁴ Új Ptk. 4:178. § (3) bekezdés

Végül szintén a családi joghoz közelebb álló tartási kötelezettséggel kapcsolatos szabályt kell megemlíteni, amely alapján az ideiglenes megelőző távoltartó határozat, illetve megelőző távoltartó határozat a bántalmazó más jogszabály vagy szerződés alapján fennálló tartási, valamint a bántalmazottal közösen használt ingatlan fenntartására vonatkozó fizetési kötelezettségeit nem érinti.³⁵ A Be.-ben nem találunk erre vonatkozó szabályt, azonban a jogintézmény célját figyelembe véve álláspontom szerint a kényszerintézkedésként elrendelt távoltartásra is igaz, hogy nem érinti a hatálya alatt álló személynek a más jogszabály vagy szerződés alapján fennálló tartási kötelezettségét. Praktikusan például ez azt jelenti, hogy adott esetben bár meghatározott ideig nem élhet a gyermekével egy lakásban, de a gyermek tartására ezen időtartam alatt is köteles. Az új Ptk. rendelkezik az élettársi tartástól is, ami egy büntetőeljárás során elrendelt távoltartás esetén terhelheti a határozat hatálya alatt álló személyt, amennyiben a volt élettársa önhibáján kívül nem képes eltartani magát feltéve, hogy az élettársi közösség minimum egy évig fennállt és az élettársak kapcsolatából gyermek született.³⁶ Ez a tartási kötelezettség egy sorban illeti a különélő házastárssal és a volt házastárssal. Az ideiglenes megelőző-, és megelőző távoltartásnál ez nem releváns, hiszen annak személyi hatálya a volt élettársakra nem terjed ki és az élettársi tartás pedig a volt élettársakra vonatkozik majd.

II. Polgári joghoz köthető problémakörök: Távoltartás és a tulajdonjog, a lakáshasználat és annak ellenértéke

A továbbiakban kifejezetten a polgári joghoz kapcsolódó anomáliákat mutatom be részletesebben.

Távoltartó határozat ideális esetben pontosan tartalmazza, hogy a hatálya alatt álló személy mely területtől, azaz mely lakástól, oktatási intézménytől, munkahelytől, egészségügyi intézménytől, stb. köteles magát távol tartani. Az eljárás alá vont személy mozgásszabadságának e területi korlátozása adja a jogintézmény egyik lényegi momentumát. Emellett azonban látnunk kell, hogy ezzel akár az a helyzet is fennállhat, hogy még maga a tulajdonos sem léphet be a saját lakásába a határozat ideje alatt, amennyiben ő áll a határozat hatálya alatt. A távoltartás három pillérét vizsgálva e ponton találhatunk némi differenciálást, hogy melyik milyen mértékben korlátozza a tulajdonhoz való jogot.

A Be.-ben kényszerintézkedésként megjelenő távoltartás első lehetséges kötelezettségként tartalmazza, hogy a távoltartás hatálya alatt álló terhelt a bíróság határozatában megállapított szabályok szerint köteles a meghatározott lakást elhagyni, és onnan a bíróság által meghatározott ideig távol maradni.³⁷ E szabály látszólag nem tartalmaz arra vonatkozó információt, hogy a tulajdoni viszonyok bármilyen hatással bírnának a kényszerintézkedés elrendelésére, esetleg gátolnák-e azt és a további Be.-beli szabályok sem rendelkeznek erről.

³⁵ Hke. tv. 5. § (4) bekezdés

³⁶ Új Ptk. 4:86. § (1) bekezdés

³⁷ Be. 138/A. § (1) bekezdés

Az ideiglenes megelőző távoltartás és a megelőző távoltartás hatálya alatt álló személy köteles a bántalmazott életvitelszerű tartózkodására szolgáló ingatlantól magát távol tartani,³⁸ azonban a következő bekezdés hozzáteszi, hogy amennyiben a bántalmazott az életvitelszerű tartózkodására szolgáló ingatlant – a használat jogcímétől függetlenül – a bántalmazóval közösen használja, a bántalmazó akkor köteles magát távol tartani a bántalmazott életvitelszerű tartózkodására szolgáló ingatlantól, ha a bántalmazott az ingatlan használatára a szívésségi lakáshasználaton kívül egyéb jogcímmel rendelkezik, vagy a bántalmazóval közös gyermekét neveli. Tehát a pusztán tény, hogy ők élettársként együtt élnek, még nem elegendő a távoltartás ezen törvényben szabályozott formáinak alkalmazásához, ha az életvitelszerű tartózkodásra szolgáló lakás a bántalmazó tulajdona és ott a bántalmazott, mint szívésségi lakáshasználó él.³⁹

Az előbbi gondolatsorból azt a következtetést vonom le, hogy ezzel a távoltartás bár csak kényszerintézkedésként, de vitathatatlanul felülírja a tulajdonhoz való jog egyes részjogosítványait is, így például a használat jogát (más alapjogok korlátozása mellett, például mozgásszabadsághoz való jog, tartózkodási hely szabad megválasztása). A tulajdonjog az a dologra vonatkozó legfőbb jog, amelynek alapján a tulajdonos mindenkit, akinek nincs a dologra vonatkozó joga, a dologra való behatástól eltiltani jogosult.⁴⁰ A tulajdonjog abszolút szerkezete ellenére korlátozható jog, hiszen a tulajdonos kötelezettségei között találjuk, hogy közérdekből meghatározott rendszabályok megtartásának kötelezettségéből adódóan el kell viselnie a korlátozást,⁴¹ s a távoltartás álláspontom szerint a közérdekből történő korlátozás kategóriájába beilleszthető. Az Európai Bíróság távoltartással kapcsolatos ítélete is ezt erősíti, amely szerint a sértettek védelme, s azon keresztül a távoltartás a társadalmi érdek védelmét is szolgálja.⁴² Nemcsak a közérdekből történő korlátozás, hanem egyenesen a tulajdontól való megfosztás is lehetséges az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyve szerint, amennyiben az törvényben meghatározott feltételek mellett történik.⁴³ A korlátozás súlyosságát enyhíti, hogy mivel a legsúlyosabb kényszerintézkedések közé tartozik, így elrendelésére kizárólag a bíróság jogosult. A határozat hatálya alatt álló terheltet az időtartam is igyekszik kompenzálni, hiszen ez legalább tíz, de legfeljebb hatvan nap lehet.

Amennyiben a távoltartásról nem mint kényszerintézkedés, hanem mint a rendőrség, illetőleg a bíróság által nemperes eljárásban elrendelhető intézkedésről beszélünk, ott a tulajdonjog teljes körű felülírása nem jelenhet meg a törvényben található kitételnek köszönhetően, hiszen a bántalmazott részéről a közösen használt ingatlanhoz a szívésségi lakáshasználaton kívül közös gyermek hiányában egyéb jogcím is szükséges ahhoz, hogy a bántalmazót eltávolítsák.

³⁸ Hke. tv. 5. § (2) bekezdés b. pontja

³⁹ A magyar rendszer számára példaként állított osztrák rendszerben a távoltartás arra tekintet nélkül rendelhető el, hogy ki, milyen jogcímen tartózkodik az adott lakásban. Lehetőség van például kifejezetten a lakótárssal szemben védelmet kérni, aki jöllehet rendelkezne lakásban való tartózkodáshoz szükséges jogcímmel, azonban a bíróság határozata meghatározott időre felülírja azt. Ugyanez igaz akár a lakás tulajdonosával szemben is, amennyiben a bírósági határozat hatálya alá kerül. [Gesetz vom 27. Mai 1896, über das Exekutions- und Sicherungsverfahren (Exekutionsordnung – EO) § 382b.]

⁴⁰ Petrik Ferenc: Tulajdonjogunk ma. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2007. 24. o.

⁴¹ Uo. 43. o.

⁴² „...E vonatkozásban emlékeztetni kell arra, hogy a családon belüli erőszakkal szemben a tagállamok büntetőhatalmánál fogva biztosított büntetőjogi védelem nemcsak a sértett saját egyéni érdekeinek védelmét szolgálja, hanem általánosabb, társadalmi érdekek védelmét is...” A Bíróság negyedik tanácsának ítélete a C-483/09. és C-1/10. sz. egyesített ügyekben, 2011. szeptember 15., 61. pontja

⁴³ „Minden természetes vagy jogi személynek joga van javai tiszteletben tartásához. Senkit nem lehet tulajdonától megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből és a törvényben meghatározott feltételek, valamint a nemzetközi jog általános elvei szerint történik.” (Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyve)

Véleményem szerint ez „kompenzációnak” tekinthető, vagyis a tulajdonjog fokozottabb védelmét jelenti, mert a bíróság nem kényszerintézkedésként, hanem egy egyszerűbb nemperes eljárásban rendeli el, vagy adott esetben a rendőrség az intézkedés helyszínén.

Bár a tulajdonjog az Alkotmányban is megjelent, és az Alaptörvényben is szereplő jog, azonban megfigyelhetjük a tendenciát, hogy ennek tiszteletben tartása már nem kizárólag az állam, hanem mindenki feladata, s így ennek védelme és az alapjogok érvényesítésének biztosítása sem szerepel már állami feladatként. Ez nem zárja ki a különböző magánjoghoz tartozó igényérvényesítési lehetőségeket, de egyes jogirodalmi álláspontok szerint olyan magas fokú állami védelemről már nem beszélhetünk az Alaptörvény szövegét tekintve, mint annak előtte volt.⁴⁴ Ennek a lazításnak állt ellent az ideiglenes megelőző és megelőző távoltartás, azonban a kényszerintézkedésként elrendelhetőnél már nincs lehetőség a tulajdoni viszonyok és a jogcímek vizsgálatára, a büntetőeljárásban arra tekintet nélkül rendeli el a bíróság.

Amennyi időtartamról rendelkezik tehát a határozat, az idő alatt a hatálya alatt álló személy az adott lakást elhagyni köteles, oda addig vissza nem térhet. Ebből következően nemcsak a tulajdonjog kerül korlátozásra, hanem a lakáshasználati jog is, sőt, azt mondhatjuk, hogy a lakáshasználati jog minden esetben korlátozódik, míg a tulajdonhoz való jog csak abban az esetben, ha a határozat hatálya alatt álló személy a lakás, vagy az életvitelszerű tartózkodásra szolgáló ingatlan tulajdonosa. E jog korlátozását egyik vizsgált törvény sem említi, azonban a távoltartás lényegét átgondolva ez levezethető. Magát a lakáshasználati jogot a Csjt. csak a házastársak tekintetében rendezi, s különös jelentőséggel bír a házasság felbontása esetén, hiszen ez egyike a „hat járulékos kérdésnek”, amelyekben történő megegyezés a házastársak végleges elhatározását támasztja alá.⁴⁵ Amennyiben a felek megállapodtak ugyan a lakáshasználat kérdésében, de a kiskorú gyermek érdekében eltérés szükséges, továbbá ha nem jutottak megállapodásra, úgy a bíróság fog dönteni. Azonban az élettársak lakáshasználati jogára a Csjt. semmilyen rendelkezést nem tartalmaz, sem az élettársi kapcsolat fennállása alatt, sem pedig azt követően. Ez nagy hiányosságnak tekinthető, hiszen az élettársi kapcsolat fogalmából következik, hogy a felek a közös lakásban együtt laknak, a háztartást közösen tartják fenn.⁴⁶ Vizsgálandó, hogy az élettárs milyen jogcímen tartózkodik a másik élettárs saját tulajdonát, vagy önálló bérletét képező lakásban. Elvileg a korábbi bírói gyakorlat alapján szívességi lakáshasználó, ezért őt bármikor, alakszerűség és indoklás nélkül fel lehetett szólítani a lakás elhagyására. Az újabb gyakorlat szerint azonban az ő jogcíme nem szívességi lakáshasználaton alapul, hanem magán az élettársi kapcsolat tényén.⁴⁷ Így felmerül a kérdés, hogy az élettársi kapcsolat ténye a már korábban tárgyalt „egyéb jogcímnak” tekinthető-e⁴⁸ amellet, hogy ez csak a gyakorlatban megfigyelhető elmozdulás, s nem pedig a törvény szövegében. Így véleményem szerint csupán egyes bíróságok eseti döntéseire alapozva nem tekinthető egyéb jogcímnak az élettársi kapcsolaton alapuló

⁴⁴ Drinóczi Tímea: A tulajdonhoz való jog az Alaptörvényben, 229. o., In Jogtudományi Közlöny, 2012/5. szám, 227-231.

⁴⁵ Csjt. 18. § (2) a, pont. Az új Ptk.-ban ezt változatlan formában a 4:21. § (3) bekezdésben, a házastársi közös lakás használatának rendezését pedig a 4:76-4:85. §§-ban találjuk meg.

⁴⁶ Az új Ptk.-ban megtaláljuk az élettársak lakáshasználatának rendezési lehetőségét, mely történhet akár szerződés, akár bírói rendezés útján is. (Új Ptk. 4:92. §)

⁴⁷ Szeibert Orsolya: i.m. 280. o. (Jász- Nagykun- Szolnok Megyei Bíróság 1. Pf. 21.769./1999/3. számú eseti döntése)

⁴⁸ „Ha a bántalmazott az életvitelszerű tartózkodására szolgáló ingatlant – a használat jogcímétől függetlenül – a bántalmazóval közösen használja, a bántalmazó akkor köteles magát távol tartani a bántalmazott életvitelszerű tartózkodására szolgáló ingatlantól, ha a bántalmazott az ingatlan használatára a szívességi lakáshasználaton kívül egyéb jogcímmel rendelkezik, vagy a bántalmazóval közös gyermekét neveli.” [Hke. tv. 5. § (3) bekezdés]

lakáshasználat és valódi elmozdulást is csak akkor figyelhetünk meg, ha a törvény szövege ilyen tartalmú kifejezett módosítást tartalmaz majd. Ezzel a jogalkotó jelenleg ismét egy olyan személyi kört rekeszt ki az ideiglenes megelőző távoltartás és megelőző távoltartás alkalmazási köréből, akikre a törvény személyi hatálya ugyan kiterjed, azonban egyéb jogcím hiányában mégsem alkalmazható a jogintézmény. Álláspontom szerint ezzel jelzi a jogalkotó, hogy amennyiben nem a büntetőeljárás kényszerintézkedéséről van szó, úgy a lakáshasználat jogcíme fontosabb, mint az egyes személyek egyéni szükséglete, akik hiába kérnének segítséget és védelmet, és adott esetben még a törvény személyi hatálya alapján alkalmazható is lenne a jogintézmény, mégsem lehet elrendelni az ideiglenes megelőző -, illetőleg a megelőző távoltartást. Az új Ptk. a jogcímet ilyen formában nem rendezi, azonban „az élettárs feljogosítása a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás használatára”⁴⁹ megjelölés alapján a távoltartó határozat lényegi elemét is várhatnánk, de itt nem erről van szó. Az élettársi kapcsolat megszűnése esetéről rendelkezik, amikor a bíróság feljogosíthatja a volt élettársat a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján közösen használt lakás további használatára, amennyiben az életközösség minimum egy évig állt fenn, és a kapcsolatból kiskorú gyermek született, akinek érdekében mindez indokolt. E szakasz harmadik bekezdése szerint kivételesen indokolt esetben lehetséges az előbbi feljogosítás, ha a szülői felügyeleti jog ezt a volt élettársat illeti és a kiskorú gyermek lakhatása másként nem biztosítható. A távoltartás beillik ezen tényállás alá, mert ekkor a szülői felügyeleti jog szünetel és a másik szülőt illeti meg, azonban alaposabb vizsgálat után rájövünk, hogy ez a tényállás nem rendezi a kérdést, mert az ideiglenes megelőző és megelőző távoltartás nem rendelhető el a volt élettársak tekintetében, a Be.-beli távoltartás pedig nem foglalkozik a jogcímekkel és a tulajdoni viszonyokkal. Itt, e ponton is felmerülne a Hke. tv. személyi hatályának bővítése, s ezzel a jogcím kérdése a volt élettársak tekintetében megoldódna.⁵⁰ Az élettársaknál felmerült jogcím problémát ez a szakasz csak kiterjesztő értelmezéssel oldaná meg, azonban vizsgálendő, hogy ott, ahol távoltartást kell elrendelni, fennállónak tekinthetjük-e az élettársi kapcsolatot, vagy már sokkal inkább csak „volt” élettársakról tudunk beszélni a felek kapcsolatának minőségét illetően.

A lakásból távozó házastárs a lakáshasználati jog ellenértékének rá eső részére jogosult.⁵¹ A bírói gyakorlat szerint a lakáshasználati jog ellenértéke a tényleges lakhatási lehetőség, a használati jogosultság elvesztésének kárpótlására szolgál.⁵² A bírói gyakorlat egységes abban a tekintetben, hogy nem illeti meg a lakáshasználati jog ellenértéke az önként elköltöző volt házastársat, feltéve, hogy arra nem a bennmaradó összeférhetetlen magatartása miatt kényszerült. Ha az elköltözött felet az elköltözésre kényszerítő körülmények készítették, tehát a másik fél durva, agresszív magatartása, akkor is igényt tarthat e díjra. Ezt megfordítva jutottam arra az álláspontra, hogy ez alapján az a személy, akit a bíróság tilt el a lakásba lépéstől és távoltartó határozat hatálya alatt áll, nem tarthat igényt a lakáshasználati jog ellenértékére, hiszen ebben a jogviszonyban - ha azt nem tekintjük, hogy a hatóság döntése alapján ki jogosult a lakásban maradni- épp ő az, akit ennek megfizetésére kellene kötelezni (amennyiben ő maradna a lakásban, azonban a távoltartás sajátossága éppen az, hogy neki kell onnan elmennie). Az új Ptk. is foglalkozik a lakáshasználat ellenértékének megtérítésével,⁵³ a definíciója is hasonló, azonban egyértelműen rögzíti, hogy nem terjeszthet elő igényt, akitől a bíróság meghatározott időre, vagy feltétel bekövetkeztéig vonta meg a lakáshasználati jogot.

⁴⁹ Új Ptk. 4:94. §

⁵⁰ Annál is inkább szükséges a módosítás, mivel a mintaként szolgáló osztrák modell sem osztja meg a személyi hatály és a jogcím kérdésköréit oly módon, ahogyan a magyar távoltartás rendszere, így ezen felosztás nélkül is működhet, sőt, hatékonyabbá is válna a jogintézmény alkalmazása.

⁵¹ Csjt. 31/C. § (1) bekezdés

⁵² Fábián Ferenc - Szeibert Orsolya: i. m. 149. o.

⁵³ Új Ptk. 4:84. §

Ebbe a távoltartás tökéletesen beleillik, és így mindenki számára világossá válik, hogy a távoltartás hatálya alatt álló személynek nincs joga a lakáshasználati jog ellenértékére. Ezzel véleményem szerint a bírói gyakorlat egyszerűsödését, egyértelműbbé válását várhatjuk.

Záró gondolatok

A távoltartás hatályos szabályozásához kapcsolódó, kifejezetten a polgári joghoz és a családi joghoz köthető anomáliák bemutatására törekedtem.

Családi joghoz kapcsolódó aggály fűződik a Hke. tv. személyi hatályához, azaz hogy nem terjed ki a volt élettársak körére, így azok nem lehetnek sem kérvényezők, sem pedig a határozat hatálya alá nem vonhatóak. A hatóságok az ideiglenes megelőző-, valamint a megelőző távoltartást a jogalkotó feltehető akaratát szem előtt tartva alkalmazzák a volt élettársakra is, azonban mindenki számára megnyugtató változást hozna a törvénymódosítás, melynek során beemelésre kerülne ez a kategória is. Ésszerű indokot a vizsgálódást követően sem találok arra, miért rekedtek kívül a törvény hatályán, csupán abból tudok kiindulni, hogy a különműeknél a házasság, míg az azonos műeknél a bejegyzett élettársi kapcsolat az a legmagasabb forma, amelyet az állam is elismer. A feleket ezek alatt, valamint ezek megszűnése után is védelemben részesíti, azonban az azonos- és a különműek számára egyaránt nyitva álló élettársi kapcsolatot megszűnése után már nem mondhatjuk ezt. Ez az érv elfogadható is lehetne, azonban ahogy azt már fentebb említettem, az élethelyzetek nem állnak meg a jog által húzott határnál, s nem mindig illeszthetők be szoros értelmezésben a törvényi tényállások alá. Amennyiben a törvény a gyakorlatban felmerülő élethelyzetekre kíván megoldást nyújtani, úgy nem lehet figyelmen kívül hagyni a volt élettársak jelentősnek mondható tömegét sem.

Ezt követően a szülői felügyeleti jog és a kapcsolattartási jog szünetelésével foglalkoztam, melynél felfedeztem egy jelentős problémát, amelyet azonban az új Ptk. teljes mértékben orvosol.

A kifejezetten polgári joghoz köthető problémáknál elsősorban a tulajdonjog távoltartás általi korlátozását vizsgáltam, s arra jutottam, hogy az kizárólag kényszerintézkedésként elrendelve írja felül a tulajdoni viszonyokat, míg a másik két esetben ezt nem mindig mondhatjuk.

Összességében azt mondhatom, hogy a dolgozatban bemutatott problémák jelentős része néhány jogszabály módosítással megoldható, azonban vannak olyanok is, így például a határozat végrehajtásának ellenőrzése, amelyekhez már anyagi feltételeket is biztosítani kellene. Minden esetre folyamatos törekvést láthatunk mind a jogalkotók, mind a jogalkalmazók irányából a távoltartás hatékonyabbá tételére, ami biztató, azonban a rendszer tökéletes működésétől még messze vagyunk.

- 1952. évi IV. törvény A házasságról, a családról és a gyámságról
- 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről
- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- 1999. évi LXIX. törvény
- 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról
- 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattartásról
- 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
- A Bíróság negyedik tanácsának ítélete a C-483/09. és C-1/10. sz. egyesített ügyekben, 2011. szeptember 15.
- Gesetz vom 27. Mai 1896, über das Exekutions- und Sicherungsverfahren (Exekutionsordnung – EO) § 382b
- Alföldi Ágnes Dóra: Szemelvények az ügyészség ideiglenes megelőző és megelőző távollattartás alkalmazása során kialakult gyakorlatából, Családi jog, 2011/2. szám, 34-39.
- Diószeginé Szolyák Edina- Pál Szilvia: „Ne a tükröt törd szét, ha bánt az önarckép! ” Családjogi szilánkok: gondolatok a távollattartással kapcsolatban, Magyar jog, 2012/4. szám, 237-244.
- Drinóczi Tímea: A tulajdonhoz való jog az Alaptörvényben, Jogtudományi Közlöny, 2012/5. szám, 227-231.
- Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. TKK, Debrecen, 2008.
- Fábián Ferenc - SZEIBERT Orsolya: Polgári jog III., Öröklési jog, Családi jog. Novissima Kiadó, Budapest, 2011.
- Haspel Orsolya: A családon belüli erőszak rendészetének változásai, Magyar Rendészet, 2011/3. szám, 17-23.
- Jobbágyi Gábor: Jogi káosz felsőfokon- az élettársi kapcsolat hatályos magyar szabályozása, Jogtudományi Közlöny, 2011/2. szám, 117-120.
- Petrik Ferenc: Tulajdonjogunk ma. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2007.
- Somfai Balázs: Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.
- Szeibert Orsolya: Az élettársak és vagyoni viszonyaik, különös tekintettel a magyar ítélkezési gyakorlatra és a házasságon kívüli partnerkapcsolatok szabályozási megoldásaira Európában. HVG orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.